

*Katkelma unista*¹

Uni eroaa valvetilasta siinä, että kun olemme valveilla, kaikki suuntautuu ainakin implisiittisesti lopullista päämäärää kohti. Mutta unessa ei ole suhdetta kaikuteuten. Siten herääminen on vain itsensä muistamista, seuraavan ajattelemista: *Dic cur hic? Sich Besinnen*.² Nykyisen tilasi yhdistämistä muuhun elämäsi tai identiteettiisi. Siten meillä on tämä kriteeri unikokemuksen erottamiseen valvetilasta – olemme varmasti hereillä vain silloin kun muistamme miten olemme tulleet nykyiseen asemaamme ja tilanteeseemme ja näemme meille ilmenevien asioiden olevan yhteensopivia toistensa kanssa ja niiden kanssa, jotka edelsivät niitä. Unissa emme ymmärrä tätä yhteyttä, kun se on läsnä, emmekä ylläty, kun se on poissa. On kuitenkin huomattava, että silloin tällöin uneksija havaitsee uneksivansa, vaikka uni jatkuu. Tässä hänet on ajateltava siihen tilanteeseen, että hän ikään kuin olisi hereillä hetken, ja kun taas uni vie mukanaan, uneksija palaa aikaisempaan tilaansa. On myös huomattava, että jotkut voivat herättää itsensä, ja minulle on tuttu seuraava kokemus: kun unessa on jokin miellyttävä ilmestys, huomaan uneksivani, tapailen silmiäni ja avaan ne sormillani päästäkseni valon sisään. Meidän tulisi myös pohtia sängystä putoamisen tuntemuksen syytä, jona usein pidetään syntiinlankeemusta ja joka tapahtuu silloin tällöin joillekin melkein unen ja valveen rajamailla, jolloin he heräävät äkillisesti juuri sillä hetkellä kun ovat vaipumassa uneen. Joskus kun tämä on tapahtunut minulle, en ollut päästä uneen koko yönä. Heti kun olen nukahtamassa, muistan yhtäkkiä itseni ja tämän havaiten hyppään pystyyn. Meidän ei tule myöskään ylenkatsoa spontaania siemennesteen purkautumista unessa, johon ei liity minkäänlaista kosketusta; valvetilassa tämä tapahtuu vain voimakkaan kiihotuksen seurauksena, mutta unessa elonhenget liikkuvat sisäisesti vain voimakkaan kuvitelukyvyn kautta ilman ruumiinjäsenien hieromista. Olen myös kuullut lääkärin vahvistavan tämän asian.

Hobbesin mukaan kaikki ilmenee nykyisyytenä unissa, ja siksi niissä ei ole arvostelmia tai ihmettelyä, vaan vain vaikutelmien esiintymisiä, kuten silloin kun silmät havainnoivat auki ollessaan olioita sen sijaan että olisivat kiinni.³ Mutta, sinä sanot, varmasti teemme arvostelmia tai reflektioimme unissa, ainakin jos nämä koskevat menneisyyttä, sillä me sekä harkitsemme että muistamme. Vastaan, että unissa emme tee tätä uudestaan vaikutelmista, niin kuin ne meille ilmenevät, vaan arvostelma esiintyy unessa vain silloin jos se liittyy esitettyyn arvostelmaan, joka tulee aiemmasta ajatuksesta ja toistuu nyt kokonaisuena, vaikka emme tiedä, että siihen sisältyy aiempi ajatus. Muistamme kokonaisia keskusteluja, joissa täytyy olla arvostelmia, ja jopa vuoropuheluja ja argumentteja, ei sen vuoksi, että teemme niistä parhaillaan arvostelmia, vaan koska jo tehdyt arvostelmat uusiutuvat itse kokemusten myötä.

En usko, että kukaan on kertonut syytä yhdelle hyvin huomattavalle uniin liittyvälle asialle. Se on mielikuvien

muodostuminen hetken spontaanien järjestäytymisten kautta. Tämä muodostelma on paljon elegantimpi kuin mitä voimme valvetilassa muodostaa tiiviin ajattelun kautta. Nukkuvana näkee usein ilmestyksiä hienoista rakennuksista, joita hän ei ole koskaan nähnyt, vaikka minulle olisi vaikeaa ilman perusteellista ajattelua muodostaa valveilla mielikuvaa edes pienistä rakennuksista, jotka ovat erilaisia kuin ne, jotka olen nähnyt. Toivoisin voivani muistaa niitä suurenmoisia tutkielmia, kirjoja ja kirjeitä sekä uskomattoman kauniita runoja, joita en ole koskaan lukenut, mutta olen lukenut ne unissa vaikuttamatta niihin millään tavalla, aivan kuin ne olisi sepitetty ja tarjottu äskettäin vain minun nähtäväkseni. Tämä on tunnettu: *Hac sunt in fossa Bedae Venerabilis ossa*. Runollisen munkin uni korvasi tämän sanan epäsovivan *Presbyter*-sanalla tilalle.⁴

On myös merkillepantavaa se, mitä Colomesius kertoo lyhemmissä kirjoituksissaan laulusta, jossa Gaulminus uneksi sielun kuolemattomuudesta.⁵ En usko olevan kuolevaista, joka ei tunnustaisi minulle usein uneksineensa spontaaneja ja ikään kuin hetkessä syntyneitä elegantteja mielikuvia ja taidokkaasti sävellettyjä lauluja, runoja, kirjoja, melodioita, taloja, puutarhoja, henkilön kiinnostuksen kohteista riippuen – mielikuvia, joita hän ei olisi voinut muodostaa ilman suurta vaivaa valvetilassa. Jopa sellaiset luonnottomat oliot kuin lentävä mies⁶ ja lukemattomat muut kauheudet voidaan kuvitella taidokkaammin, kuin valveilla oleva pystyy, paitsi pitkässä ajatusprosessissa. Valveilla olija etsii niitä; ne tarjoutuvat nukkujalle. Siksi mielessä on välttämättä oltava jokin arkkitehtoninen tai harmoninen periaate, jota en tunne. Kun se vapautetaan arvostelukyvästä, se ryhtyy koostamaan näitä mielikuvia.⁷ On löydettävä syy, miksi emme muista valvetilan kokemuksia unissa, mutta muistamme unen, kun olemme hereillä.

Viitteet

- De somnio et vigilia*, 1669–kesä 1670. Alkuperäisteksti on julkaistu teoksessa Leibniz, *Sämtliche Schriften und Briefe* VI, 2, 276–278 (A). Englanninkielinen käännös tekstistä löytyy teoksesta Leibniz, *Philosophical Papers and Letters*, s. 114–115. Suomentanut Markku Roinila.
- ”Puhu! Miksi olet täällä?” ”Muistuttaa itselleen”.
- Hobbes, *De Corpore*, 25, §9.
- ”Tässä haudassa sijaitsevat kunnianarvoisan Beden luut.” Beda Venerabilis oli erityisesti kirkkohistoriastaan tunnettu britannialainen teologi ja tiedemies, joka eli 700-luvulla. Hänen hautakivissään Durhamissa Venerabilis-arvonimi on korvattu arvonimellä *Presbyter*, joka merkitsee vain vanhempaa saarnaajaa. Leibniz, *Sämtliche Schriften und Briefe*, A VI, 2, 277.
- Tämä laulu ei ole enää nykyään tunnettu.
- Leibniz viitannee tässä Avicennan kuuluisaan ajatuskokeeseen lentävästä miehestä, joka liittyy hänen keskusteluunsa tietoisuudesta. Aiheesta ks. Kaukua & Kukkonen 2007.
- Leroy Loemkerin mukaan Leibnizin argumentti sielun kuolemattomuuden puolesta nojasi tähän aktiiviseen ja spontaaniseen, mutta tiedostamattomaan periaatteeseen mielessä. Sen taustalla on yksilön käsite, josta Leibniz myöhemmin näki mielen kaiken aktiivisuuden ja ominaisuudet seuraavan. Kyse on siis täydellisestä yksilökäsitteestä. Leibniz, *Philosophical Papers and Letters*, 118, n. 10.